СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

СЪЮЗ НА УЧЕНИТЕ В БЪЛГАРИЯ – КЛОН СВИЩОВ

НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА
КОНФЕРЕНЦИЯ

ИКОНОМИКАТА НА БЪЛГАРИЯ – 30 ГОДИНИ СЛЕД НАЧАЛОТО НА ПРОМЕНИТЕ

Свищов, 22 ноември 2019 г.

Сборник с доклади

Конференцията е посветена на 75 години от създаването на Съюза на учените в България

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2020

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ

Доц. д-р Иван Марчевски – Ректор на СА „Д. А. Ценов“ - Свищов
Проф. д.б.н. Диана Петкова – Председател на Съюза на учените в България
Доц. д-р Тодор Кръстевич – Зам. ректор „Научноизследователска и проектна дейност“ на СА „Д. А. Ценов“
Доц. д-р Красимира Славева – Председател СУБ – клон Свищов

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ

Проф. д-р Атанас Атанасов
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Пепа Стойкова
Гл. ас. д-р Зоя Иванова
Гл. ас. д-р Любка Илиева

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

Председател:
Проф. д-р Атанас Атанасов
Членове:
Проф. д-р Поля Ангелова
Проф. д-р Маргарита Богданова
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Христо Сирашки

НАУЧНИ СЕКРЕТАРИ
Гл. ас. д-р Зоя Иванова
Гл. ас. д-р Любка Илиева

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-1815-6

СЪДЪРЖАНИЕ

ИКОНОМИКС, ФИНАНСИ, ЗАСТРАХОВАНЕ, СОЦИАЛНО ДЕЛО

Напълно автоматизирания луксозен комунизъм – опит за подмяна на идеологията с технология
Проф. д.н. Борислав Борисов, докт. Дмитрий Лем 7

Бюджетно осигуряване на националната сигурност – състояние и тенденции за периода 2010 – 2019 г.
Проф. д-р Андрей Захариев, ас. д-р Стефан Станимиров, докт. Русалин Русалинов.....18

За информационното общество в България – 30 години след началото на промените
Проф. д-р Йордан Василев 27

Човешките ресурси в здравеопазването (2009-2019 г.)
Доц. д-р Анастасия Марчева, гл. ас. Милена Владимирова.....35

Реформата в българското данъчно облагане и икономиката в сянка
Доц. д-р Валентин Милинов 43

Надзор върху застрахователната дейност в България в контекста на защитата на интересите на застрахованите
Доц. д-р Венцислав Василев 51

Българската икономика преди и след 30 години: източници на растежа
Доц. д-р Вера Пиримова 58

Глобализацията на съвременната икономика и мястото на България в нея
Доц. д-р Людмил Несторов 67

Осигурително-технически аспекти на взаимовръзката „вход – изход“ през призмата на адекватността и еквивалентността на пенсионноосигурителната система в България
Доц. д-р Пламен Йорданов, докт. Жанета Ангелова 76

Застраховането като възможност за осигуряване на допълнителен доход на хората в надработоспособна възраст
Доц. д-р Румен Ерусалимов 84

Конвергенция на финанси и застраховане в България –
проявления, тенденции, възможности
Доц. д-р Стоян Проданов.....93

Анализ на показателите за капиталова адекватност на банките
в България през периода 2007 – 2018 г.
Гл. ас. д-р Аглика Кънева 102

Еволюция на държавния надзор върху застрахователната
дейност в България
Гл. ас. д-р Анелия Панева 113

30 години пазарна икономика в България: ефекти върху заетостта
Гл. ас. д-р Елка Сярова.....121

Оценка състоянието на задлъжнялостта в подсектор
„Местно самоуправление“
Гл. ас. д-р Петко Ангелов, докт. Силвия Заркова.....129

Развитие и усъвършенстване на институционалната структура
на пазара на труда в България
Гл. ас. д-р Таня Илиева 137

Пъзел с изменчивостта – методология за тестване на БФБ
Гл. ас. д-р Цвета н Павлов 144

Осигуряване в Универсален пенсионен фонд – състояние
и възможности
Ас. д-р Йордан Йорданов.....153

Инвестирането във ВЕЦ като важен възобновяем енергиен източник
в България
Ас. д-р Стефан Станимиров, докт. Мирослав Костадинов.....161

Мястото на преките чуждестранни инвестиции
в българската икономика
Ас. Елица Петкова.....168

Парите – начален и краен стимулатор и ограничител на банковото
външнотърговско посредничество (Финансово-правни аспекти)
Ас. Игнат Папазов 177

Стрес тестовете на българската банкова система в контекста
на регулаторните изисквания на Базел III
Докт. Беатрис Любенова 184

Инвестиционните банки и ипотечните облигации
Докт. Борислав Киров 196

Презастраховането като инструмент за управление на риска
Докт. Вахан Бохосян 205

Отражение на петролните ценови шокове върху световната
икономика
Докт. Даниел Тунчев 211

Българският модел на системата „бонус-малус" и поредното
предизвикателство пред застрахователните компании
Докт. Михаела Монова 220

Проблеми и предизвикателства пред холдинговите дружества
в България
Докт. Теодора Цветкова 228

СЧЕТОВОДСТВО, КОНТРОЛ, АНАЛИЗ, СТАТИСТИКА

Същност и възможности за счетоводно отчитане
на специализираните пенсионни резерви в пенсионноосигурителните
дружества
Проф. д-р Атанас Атанасов 239

Съвременната агростатистика в България – началото
Проф. д-р Поля Ангелова 247

Стандартизация на счетоводството в предприятията от публичния
сектор в Република България
Доц. д-р Венцислав Вечев 255

Значими изменения в счетоводството в резултат на настъпилите
социално-икономически промени през последните 30 години
Доц. д-р Галина Чиприянова 261

Структурните промени в българската икономика и влиянието им
върху външната търговия и икономическия растеж
Доц. д-р Красимира Славева 270

Първи период в развитието на статистическия анализ
на „Отдалечени наблюдения“ ("OUTLIERS")
Доц. д-р Любомир Иванов **281**

Оценка на достъпа до интернет в дейността на предприятията
Доц. д-р Маргарита Шопова **288**

Стопански счетоводен анализ на ефективността и финансовата
стабилност на предприятието
Доц. д-р Марко Тимчев **296**

Правни аспекти на трансферното ценообразуване при данъчно
облагане в Р България
Доц. д-р Пенко Димитров **305**

Дуално или триално обучение по контролни дисциплини във висшето
образование – проблеми и предимства
Доц. д-р Пепа Стойкова **313**

Сравнителен анализ на финансирането на висшето образование
в страните от Европейския съюз
Доц. д-р Пламен Петков **324**

Предизвикателства пред одиторите в контекста на разширеното
докладване
Доц. д-р Силвия Костова **333**

Оценката на риска при извадковото изучаване в одита
Доц. д-р Стела Касабова **341**

Развитие на контрола върху акцизите през последните 30 години
Гл. ас. д-р Жельо Желев **347**

Мрежов модел за пътуване в България с БДЖ при планиране
на маршрут за пътуване с прикачване
Гл. ас. д-р Миглена Иванова **355**

Счетоводната професия в перспектива – умения и компетенции
Гл. ас. д-р Радосвета Кръстева-Христова **364**

Оценка на икономическото сближаване между областите в България
Гл. ас. д-р Тихомир Върбанов **371**

Проблеми при прилагането на разширения критерий на Дики-Фулър
Ас. д-р Евгени Овчинников 379

МЕНИДЖМЪНТ, МАРКЕТИНГ, МЕЖДУНАРОДНИ ОТНОШЕНИЯ ПЛАНИРАНЕ, ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ

Comparative Analysis of the Competitiveness of the Balkan Countries
Prof., PhD Lyubcho Varamezov.....387

Lean Management във висшето образование
Проф. д-р Маргарита Богданова 394

Стратегическият маркетингов мениджмънт – перспектива
за развитие на туристическите бизнес организации в България
Доц. д-р Ваня Григорова 403

Приложение на Big Data анализа за защита на информацията
Доц. д-р Веселин Попов, доц. д-р Петя Емилова 411

Проблемът с текучеството на персонала в българските предприятия
Доц. д-р Галина Захариева, докт. Дритон Сюлча.....419

Управление на преживяванията на персонала – фактор
за организационно развитие
Доц. д-р Ирена Емилова, гл. ас. д-р Милен Динков.....427

Подобряване на отрасловата свързаност чрез изграждане
на железопътния участък по коридор № 9
Доц. д-р Камен Петров, докт. Радослав Костев 436

Потенциал на индустриалния интернет за нещата за подобряване
на производствените процеси
Доц. д-р Наталия Маринова 445

Професионалното обучение и особености на системата
за професионално образование и обучение
Доц. д-р Христо Сирашки 453

Повишаване качеството на обслужване на клиенти чрез въвеждане
на нови технологии в търговията
Гл. ас. д-р Венцислава Минкова.....465

Предимства на гъвкавото управление на проекти и въздействието върху проектния риск
Гл. ас. д-р Евелина Парашкевова.....473

Социално-икономически промени - управленски аспекти
Гл. ас. д-р Елена Йорданова 481

Приложение на web 2.0 технологиите за споделяне на научни изследвания, ресурси и резултати
Гл. ас. д-р Кремена Маринова-Костова.....487

Съвременни предизвикателства пред управлението на регионалното развитие в Република България
Гл. ас. д-р Методи Иванов.....495

Маркетингови комуникации на българския бизнес в дигитална среда
Гл. ас. д-р Мирослава Ценкова 502

Местното самоуправление в България – някои основни постановки
Гл. ас. д-р Юлиян Господинов 510

Степен на интегрираност на приоритетите за интелигентна специализация в плановите документи
Ас. д-р Мариела Стоянова 518

Концепция за многостепенно управление: възникване, развитие, перспективи
Докт. Димитрина Проданова.....524

Развитие на електронната търговия в България през последните 30 години
Докт. Михаела Маркова.....533

ИКОНОМИКА НА ОТРАСЛИТЕ

Устойчивост в развитието на туризма в националната бизнес среда
Проф. д.ик.н. Таня Горчева 543

Българската индустрия – тридесет години по-късно
Проф. д-р Анета Денева.....551

Подпомагане на доходите на производителите от аграрния сектор
Доц. д-р Виолета Блажева 560

Съвременни измерения на управлението на талантите
Доц. д-р Искра Пантелеева 566

Значение на инфраструктурните коридори за регионалното икономическо развитие на България
Доц. д-р Камен Петров 574

Изследване на възможностите за развитие на туристическа дестинация „Свищов“
Доц. д-р Любка Илиева 583

Градско земеделие – алтернатива или необходимост
Доц. д-р Марина Николова 592

Теоретико-приложни аспекти на мърчандайзинга в българската търговска практика
Доц. д-р Петранка Мидова 603

Туристическите агенти, резервационните услуги на туроператорите и свързаните с тях дейности в България 30 години след началото на промените
Доц. д-р Петя Иванова 611

Изследване необходимостта от придобиване на търговски умения по женско предприемачество
Доц. д-р Светослав Илийчовски, доц. д-р Теодора Филипова 618

Бизнес среда и предприемаческа дейност на българските пивоварни предприятия
Доц. д-р Сергей Найденов 626

Атрибутивно анализиране на асортиментното разнообразие в точките на продажби
Доц. д-р Симеонка Петрова 634

Периодът на прехода – 30 години растеж на регионалните дисбаланси
Доц. д-р Тихомир Личев 642

Социална работа и социално предприемачество
Гл. ас. д-р Ваня Ганева 652

Анализ на сезонността в търговията
Гл. ас. д-р Венцислав Перков 660

Разкриване на нефинансова информация от големите български държавни предприятия
Гл. ас. д-р Емил Николов 667

Подходи за управление на риска в търговските предприятия
Гл. ас. д-р Зоя Иванова 676

Проблеми и предизвикателства пред развитието на туризма в България
Гл. ас. д-р Любомира Тодорова 684

Развитие на туристическа дестинация България като част от интернационалния туристически пазар
Гл. ас. д-р Павлин Павлов 690

Анализ на предприемаческите нагласи в България
Ас. д-р Ивайло Костов 698

Устойчиво развитие на българската индустрия
Докт. Айтен Сабри 706

Значение на пътната инфраструктура като фактор за подобряване състоянието на горскостопанските предприятия
Докт. Руслан Коларов 714

Анализ на възможни решения за преодоляване на височинните ограничения и ограниченията в газенето през канала море-езеро за по-големи плавателни съдове създавани от Аспарухов мост
Инж. Дойчин Ников, Красимира Вангелова 722

НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

ИКОНОМИКАТА НА БЪЛГАРИЯ – 30 ГОДИНИ СЛЕД НАЧАЛОТО НА ПРОМЕНИТЕ

Свищов, 22 ноември 2019 г.

Сборник с доклади

Конференцията е посветена на 75 години от създаването на Съюза на учените в България

ISBN 978-954-23-1815-6

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов”
Свищов, ул. Градево № 24

740

КОНВЕРГЕНЦИЯ НА ФИНАНСИ И ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ – ПРОЯВЛЕНИЯ, ТЕНДЕНЦИИ, ВЪЗМОЖНОСТИ

Доц. д-р Стоян Проданов
Катедра „Финанси и кредит“,
СА „Д. А. Ценов“ Свищов,
s.prodanov@uni-svishtov.bg

Резюме: *Взаимодействието на финансовите и застрахователните пазари, на продуктите и дистрибуционните канали в застраховането и финансите е все по-срещано. Теоретичните идеи и модели в застраховането и финансите все повече се допълват, което поражда необходимост от съвместни анализи, проучвания и академични програми. Многостранната конвергенция на финансовите и застрахователните пазари, продукти и процедури се очаква да се задълбочи и да наложи нови стандарти и изисквания пред доставчиците на финансови и застрахователни услуги, актюерите и финансовите аналитици, надзора и потребителите.*

Ключови думи*: конвергенция, финансови пазари, презастрахователни и застрахователни пазари, застрахователно-обвързани ценни книжа, катастрофични облигации, банково застраховане, платежоспособност на застрахователите*

JEL: *G20, G22, G32*

CONVERGENCE OF FINANCE AND INSURANCE IN BULGARIA - DEVELOPMENTS, TRENDS, OPPORTUNITIES

Assoc. Prof. Stoyan Prodanov, PhD
Department of Finance and Credit,
Tsenov Academy of Economics - Svishtov,
s.prodanov@uni-svishtov.bg

Abstract: *The interaction between financial and insurance markets, products and distribution channels in insurance and finance is becoming more common. Theoretical ideas and models in insurance and finance are increasingly complementary, creating the need for joint analysis, research and academic programs. The multilateral convergence of financial and insurance markets, products and procedures is expected to deepen and impose new standards and requirements on financial and insurance providers, actuaries and financial analysts, supervisors and consumers.*

Key words: *convergence, financial markets, reinsurance and insurance markets, bonded securities, catastrophic bonds, bank insurance, solvency of insurers.*

JEL: *G20, G22, G32.*

1. Въведение

Последните две десетилетия доведоха до революционни промени във взаимодействието на финансовите и застрахователните пазари. Това взаимодействие се наблюдава на ниво канали за дистрибуция на застрахователни и финансови продукти, на финансовите и застрахователните (презастрахователните) пазари, на ниво регулаторни изисквания и в дизайна на застрахователните и финансови продукти. Това явление на многостранна конвергенция на финансовите и застрахователните пазари, продукти и процедури се очаква да се задълбочи и да наложи нови стандарти и изисквания пред доставчиците на финансови и застрахователни услуги, актюерите и финансовите аналитици, надзора и потребителите.

1. Застраховането и икономическите цикли

Една от най-постоянните характеристики на съвременната капиталистическа икономика е неизбежната, циклична смяна на икономическите фази –достигането на икономическия бум и последващата контракция на стопанството. Когато БВП расте с умерени темпове, фазата на растеж може да продължи години наред. Последната промяна на икономическия цикъл за световната икономика, беше през 2009 г., след края на голямата световна финансово-икономическа криза, продължила над 2 години. След десетилетие на растеж, икономиката се намира в това състояние без очевидни признаци на пречупване на тренда, с бичи финансов пазар, ниска безработица и растящи цени на недвижимостите и на труда. Състоянието на свиване на икономиката може да се трансформира в по-остра и тежка криза – икономическа рецесия, продължаваща над 3 месеца и характеризираща се с висока безработица, намаляване стойността на инвестиционните активи, недвижимостите, труда, често се съпътства от продължителен мечи тренд на финансовите пазари. Последната подобна криза започна с кризата на нискокачествените ипотечни облигации в САЩ и се прехвърли верижно върху целия дългов пазар, а впоследствие зарази световните финансови пазари и донесе на световната икономика най-голямата криза от времето на Голямата депресия през 30-те години на XX-ти век. Преди

това през 70-те години развитите държави преживяват стагнация, последвана от дълъг период на растеж през 80-те и 90-те години, приключил с дот-ком кризата от 2001 г., срива на световните борси и фалита на стотици технологични компании.

От началото на измерването на икономическите цикли в САЩ (1854 г.) техният брой е 34 (включително последния цикъл на растеж), средният период на бума е 38,7 месеца, а на свиването е 17,5 месеца (National Bureau of Economic Research, 2020). Бизнес циклите се състоят от редуващи се периоди на разширяване и свиване на икономическата активност, наблюдавано в пазарно ориентираните икономики. Международните икономически цикли имат сходни образци на проявление – времево и като ефекти, но не винаги са в пълен синхрон. Поради влиянието на различни събития – възстановяване след големи урагани, намаляване на данъците в САЩ, политиката на количествени облекчения, прилагана различно в ЕС и САЩ, икономическият растеж в САЩ и ЕС се ускорява и забавя в различни моменти през последните 2-3 години. (ECRI, 2020)Тази особеност има силни последици за инвеститорите.

Икономическите цикли се проявяват и въздействат на БВП и неговия растеж, паричното търсене и предлагане, застрахователните премии и цените на финансовите инструменти. Застраховките и финансовите инструменти се влияят и от общата икономическа и политическа стабилност, индикатори за която са политиките на централната банка, ликвидността в икономиката, риска от фалит на стопанските субекти, валутните курсове. Обичайно предшественик и предиктор на икономическия спад е появата на балон на даден пазар или актив – в последните примери влизат недвижимостите, някои валути, петрола, златото, дигиталните валути като биткойн и пр. Именно взаимодействието между финансовата и застрахователната индустрия през последните двадесет години е поле на въвеждане на значими финансови иновации, преодоляване на регулаторни бариери и ограничения, откриване на нови канали за взаимодействие с клиенти и посредници, търсене на нова парадигма на финансова стабилност и благоразумие. Парадоксално е, че именно финансовите иновации от синтеза на застрахователни и финансови продукти, създали условията за балони предлагат примери за слабости и добри практики в управлението на риска. Именно тези наблюдения правят възможни промените в регулациите, налагани от правителствата, за да осигурят финансова, икономическа и социална стабилност в условията на неминуема стопанска цикличност.

2. Конвергенция на теоретичните концепции и регулациите

Конвергенцията в областта на финансовите регулации получи силно ускорение с развиването на пакетите Базел III и Платежоспособност II, съответно в областта на банковата и застрахователната регулация. Правилата Базел III представляват набор от международни банкови разпоредби, разработени от Банката за международни разплащания за насърчаване на стабилността в международната финансова система, предназначени да намалят щетите за икономиката от банки, които поемат излишен, прекомерен и неоправдан риск. Тези правила се основават на три много важни аспекта, наричани трите стълба на Базел III - минималното капиталово изискване, процесът на надзорен преглед и пазарната дисциплина (Bank for International Settlements, 2020). Третото издание на микропруденциалните правила в банковото дело е отговор на регулаторните пропуски и дефицити, проявили се по време на последната голяма финансово-икономическа криза 2007-2009 г. и има за цел да засили финансовата стабилност на банките чрез увеличаване на ликвидността им и намаляване на финансовия ливъридж. Въвеждането на Базел III поетапно започна след приемането на промените в правилата през 2011 и продължи до 2019 г.

Аналогично, въвеждането на пакета с правила в сферата на застраховането Платежоспособност II също цели засилване на финансовата стабилност на застрахователите и в основата му стоят три стълба - количествените изисквания, качествените изисквания и процеса на надзорен преглед и нормативна и пазарна отчетност. По отношение на количествените изисквания, застрахователите изчисляват Минималното капиталово изискване (MCR) - нивото на собствените средства, под което интересите на застрахованите са изложени на сериозен риск в разглеждания застраховател. Минималното капиталово изискване представлява интервенционната точка на надзорна намеса преди отнемане на разрешението за извършване на застрахователна дейност. Другият ключов показател, Капиталовото изискване за платежоспособност (SCR) трябва да се покрие от допустими собствени средства в размер, даващ възможност на застрахователите да поемат неочаквано високи загуби и да гарантират, че плащанията към застрахованите лица и контрагентите ще бъдат извършени, когато станат дължими. Вторият стълб определя качествените изисквания за извършване на застрахователна дейности, обръща се специално внимание на процеса на надзорен преглед, използван за преглед и оценка на спазването на количествените и качествени изисквания. Тук внимание се отделя на отделните

аспекти на управлението, включително подходящите изисквания, управлението на риска, собствената оценка на риска и платежоспособността (СОРП / ORSA), вътрешният контрол и вътрешния одит, актюерската функция и изнасянето на дейности. И при Платежоспособност II, както в Базел III, третият стълб на пакета с регулации е насочен към пазарната дисциплина и прозрачността на информацията - пред надзорните органи и потребителите. Въвеждането на новата риск-базирана регулаторна уредба Платежоспособност II за застраховането стартира в България на 1 януари 2016 г. и за изминалите 4 години доказа потенциала си да донесе допълнителна финансова устойчивост за застрахователната индустрия и повече сигурност за потребителите.

Действителната граница на платежоспособност е разликата между активи и пасиви (Pentikiiinen, 1952), а теоретичната граница на платежоспособност е изискваната от надзорните органи за целите на собствената оценка на риска и платежоспособността на застрахователя или за защита на интересите на потребителите. За извеждането на платежоспособността на застрахователите се използват две концепции – че компанията е платежоспособна, ако може да покрие всички пасиви в случай на ликвидация, или когато покрива своите задължения в момента на падежирането им. Някои автори определят първата концепция за статична платежоспособност, а втората – като динамична платежоспособност (Campagne, 1961) (Kastelijn & Remmerswaal, 1986). Задълженията, определени в застрахователните договори формулират концепцията за пасивите, докато техническите провизии са стойността на застрахователните задължения, отразени в баланса. Традиционно техническите провизии включват косвени пруденциални (благоразумни) граници (Sandström, 2007). Теорията на риска позволява да се даде оценка на степента на платежоспособност и подобни риск-базирани оценки се стремят да включат обобщение на всички рискове, с които се сблъскват застрахователите (IAA, 2004). В средата на първото десетилетие на XXI век Международната актюерска асоциация, IAA и Международната асоциация на застрахователните надзори, IAIS се обединяват и лансират стандарти и правила за определяне на платежоспособност на застрахователите, преминавайки от сферата на теоретичните постановки към сферата на нормативните правила. (IAIS, 2006) (IAA, 2004). В основата на риск-базираната система, възприета от международните асоциации е подхода на общия баланс, засягащ взаимозависимостта между активите и пасивите на баланса и въздействието на Минималното капиталово изискване, Капиталовото изискване за платежоспособност и допустимостта на капитала за покриване на изискванията.

За да се изпълнят изискванията на подхода на общия баланс, е необходимо използването на финансовите концепции за оценяване на активите и пасивите, оценяване и адаптиране на несигурността в пасивите и активите, измерване на риска и рисково моделиране (снижаване на риска, диверсификация). Именно необходимостта от включване на инвестиционните техники за управление на активи, волатилността на финансовите пазари, възникването и развитието на застрахователно обвързаните ценни книжа, оценяването на активите при наличието или отсъствието на пазар поражда необходимостта от „актюер от третия тип“, както описва новите квалификации на актюерската професия Ханс Бюлман (Biihlmann, 1987). Според Бюлман, „актюер от първи тип“ е актюерът в животозастраховането, работещ с детерминистични модели, „актюер от втори тип“ е актюерът в общото застраховане, оперираш с вероятностните методи, включващи риска. А „актюерът от третия тип“ е актюерът, работещ с инвестиционната страна на застраховането и стохастичните процеси на финансовите пазари.

3. Конвергенция на предлагането на финансовите услуги

В исторически план конвергенцията на финанси и застраховане започва посредством реализацията на концепцията „bankasurance“ – банковото застраховане. Свързването на банки и застрахователни компании във финансови конгломерати позволи интеграция на предлагането на застрахователни и финансови продукти, както и на посреднически и консултантски услуги на пазара на финансови услуги през последните 30 години. При икономията на мащаба се реализират големи редукции в разходите на прилагащите тази концепция банки и финансови конгломерати, постигна се допълнителна възвръщаемост и извличане на конкурентни предимства.

Съществуват културни и икономически различия, които определят различния успех на банковото застраховане в различните държави, включително и на стария континент, въпреки единната или близка регулация в дейността на банките. В негативен план концепцията може да е проводник на „финансова зараза“ – прескачане на фалити и кризи от едни субекти към други, поради свързаност и/или зависимост. Подобно явление беше наблюдавано по време на глобалната финансово-икономическа криза от 2007-2009 г.

Банковото застраховане може да се развива в различни модели, повечето от които са експлоатирани в българската практика. На първо

място, банката може да бъде посредник в продажбата на застрахователни продукти чрез регистриран застрахователен брокер или в ролята на застрахователен агент на определена застрахователна компания. Кръстосаните продажби са начин за съвместно предлагане на продукти на банка и застраховател в резултат на споразумение между тях, въпреки липсата на по-тесни връзки. По-тясната интеграция между банка и застраховател означава размяна на пакети акции, съвместни предприятия на банка и застраховател или мажоритарно участие в капитала на застрахователя при т.нар. каптивни застрахователни компании. Интегрирането на банкирането и застраховането в съвременното банково дело у нас стартира преди повече от две десетилетия, и след лансирането и тестването на различни подходи и модели в областта на банковото застраховане от търговските банки, днес безспорно е важен аспект от оперативната банкова дейност (Станимиров, 2018). Съществува потенциал за по-голям дял на интеграцията в предлагането на застрахователни и финансови продукти в България, което ще е естествен резултат от развитието на по-стабилен финансов, банков и застрахователен пазар, осъществяване на сливания и поглъщания и продължаващата тенденция на по-тясно свързване с европейските пазари.

4. Конвергенция на финансовите и застрахователните (презастрахователните) пазари

Конвергенцията на финансовите и застрахователните (презастрахователните) пазари продължава да променя практиките и на двата традиционни пазара. Това доведе до създаването, усъвършенстването и развитието на нов клас активи - хибридните финансово-застрахователни инструменти. Секюритизацията в застраховането премина през различни застрахователно-обвързани ценни книжа - катастрофичните фючърси и опции, катастрофичните облигации, гаранции за индустриални загуби и частните пласменти застрахователно-обвързани ценни книжа.

Конвергенцията на финансовите и застрахователните (презастрахователните) пазари се обусловена от различни фактори: все позначимия катастрофичен риск, пазарната неефективност на презастрахователния пазар, вследствие на специфичните цикли на подновяване на застраховките, напредъка във високите технологии (Cummins & Weiss, 2008) и улеснения достъп до финансовите пазари на широк кръг инвеститори. Природните бедствия все повече се пораждат от климатичните промени, което ще увеличи в бъдеще негативните последици

от катастрофични събития. В крайбрежните райони по света са разположени градовете и регионите с най-висока икономическа активност, от което щетите от климатичните промени ще се усилят още повече. През последните две десетилетия в застрахователната индустрия се отбелязва намален финансов капацитет, недостатъчен за покриване на възможните загуби от природни катастрофи. Това даде стимул за финансови иновации в областта на рисково обвързаните ценни книжа (RLS), чрез които да се генерират допълнителни ресурси, за нов капацитет в допълнение към традиционния застрахователен и презастрахователен пазар. Появата на застрахователно-обвързани ценни книжа (ILS) създаде принципно нов тип трансфер на застрахователен риск към капиталовите пазари. От една страна, този нов клас активи концентрира нов капитал за застрахователи и презастрахователи за обезщетения по катастрофични събития, зачестили и с по-неблагоприятни последици за населението и икономиката в последните години. От друга страна, хибридните финансово-застрахователни инструменти предложиха интересни и привлекателни характеристики на инвеститорите – имунизиране срещу лихвения риск, некорелиране с другите класове активи, слабо корелиране с ценни книжа в рамките на същия клас активи. Поради това инвестирането в застрахователно-обвързани ценни книжа и включването им в портфейл води до забележителна диверсификация. Катастрофичните облигации в допълнение се инвестират в ликвидни ценни книжа с висок рейтинг в доверителен фонд и не съдържат кредитен риск.

България е изложена на различни катастрофични рискове – земетресения, наводнения, засушавания, ураганни ветрове и градушки. За съжаление, ниското застрахователно проникване и плътност са основен проблем пред развитието на хибридните финансово-застрахователни инструменти. Финансирането на възстановяването на пострадалите населени места и региони е зависимо от публичните фондове за бедствия и аварии, което от своя страна е пречка пред по-широкото търсене на застрахователна защита. Застрахователният пазар разполага с необходимия капацитет, но той не се използва оптимално.

Заключение (Изводи)

Изследването показва примери за конвергенция на финансовите и застрахователните пазари, продукти и процедури, проявяваща се в редица случаи на пресечни точки на застраховането и финансите. От една страна, теоретичните идеи и модели в застраховането и финансите

все повече се допълват, което поражда необходимост от съвместни анализи, проучвания и академични програми. От друга страна, банковата практика създаде и разви интеграцията в продажбените канали на банкови и застрахователни продукти, известна като банково застраховане. Не на последно място, конвергенцията на финансовите и застрахователните доведе до създаването, усъвършенстването и развитието на нов клас активи - хибридните финансово-застрахователни инструменти.

ЛИТЕРАТУРА

Bank for International Settlements. (2020). *Basel Committee on Banking Supervision reforms - Basel III.* Retrieved 1 12, 2020, from https://www.bis.org/bcbs/basel3: https://www.bis.org/bcbs/basel3/b3summarytable.pdf

Biihlmann, H. (1987). Actuaries of the Third Kind'? *ASTIN Bulletin, 17*, 137.

Campagne, C. (1961). *Standard minimum de solvabilité applicable aux enterprises d'assurances.* Report of the OECE, March II. Reprinted in Het Verzekerings-Archief deel XLVIII.

ECRI. (2020). *International Business Cycle Dates*. Retrieved 1 12, 2020, from www.businesscycle.com/ecri-business-cycles: https://www.businesscycle.com/ecri-business-cycles/international-business-cycle-dates-chronologies

IAA. (2004). *A Global Framework for Insurer Solvency Assessment.* Ontario, Canada: IAA, Ontario.

IAIS. (2006). *The IAIS Common Structure for the Assessment of Insurer Solvency.* IAIS.

Kastelijn, W. M., & Remmerswaal, J. M. (1986). Solvency, Surveys of Actuarial Studies 3. *Nationale-Nederlanden N.V.*

National Bureau of Economic Research, I. (2020). *US Business Cycle Expansions and Contractions*. Retrieved 1 12, 2020, from www.nber.org/cycles.html: https://www.nber.org/cycles.html

Pentikiiinen, T. (1952). On the net retention and solvency of insurance companies. *Skandinavisk Aktuarietidskrift*(35), 71-92.

Sandström, A. (2007). SOLVENCY : a historical review and some pragmatic solutions. *Bulletin / Swiss Association of Actuaries*.

Станимиров, С. (2018). *БАНКОВОТО ЗАСТРАХОВАНЕ КАТО ОСЪЗНАТА НЕОБХОДИМОСТ В БАНКИРАНЕТО В БЪЛГАРИЯ.* Свищов: АИ Ценов.